

10. Makhinchuk M. H. Pereiaslavskiy skarb Mykhaila Sikorskoho: Khudozhno-dokumentalna povist / M. H. Makhinchuk, vstup. st. L. I. Andriyevskoho. – K.: Krynytsia, 2005. – 302 s.: il.

11. Minhazutdinov A. Velykyi podvyzhyk muzeinoi spravy (Do 90-richchia vid dnia narodzhennia M. I. Sikorskoho) / Minhazutdinov A., Latysh Yu. // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorii. – 2013. – №4 (117). – S.40–44.

12. Myronova T. Dosvid stvorennia muzeinoi instytutsii v Ukraini / T. Myronova // Suchasne mystetstvo. – 2013. – Vyp.9. – S.75–78.

13. Mykhailo Ivanovych Sikorskyi: tvorets istorii y khraryntel chasu: kolektyvna monohrafiia, prysviachena 90-richchii z dnia narodzhennia M. I. Sikorskoho. – NIEZ «Pereiaslav», 2013. – 504 s.

14. Mykhniak M. Nahoroda znaishla heroia / Mykhniak M. // Pereiaslavskaya Rada. – №21 (226). – 20 travnia 2005. – S.1.

15. [Nabok L. M.] Muzeina sprava u Kyivskii oblasti // Vyscha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia, sohodennia ta perspektyvy rozvytku. Kyivska oblast [red. rada vyd.: V. H. Kremen (hol.) ta in.]. – K.: Znannia Ukrainy, 2013. – S.362–394.

16. Naumenko L. V. Mykhailo Ivanovych Sikorskyi (1950–1991 rr.) v suchasnykh istorychnykh studiiakh / Naumenko L. V. // Kraieznavstvo: naukovy zhurnal (nats. Spilka kraieznavstv Ukrainy). – K., 2014. – №1 (86). – S.227–233.

17. Sahach H. M. Vysoke nebo vichnosti, abo fenomen Ukrainy u sertsii Mykhaila Sikorskoho / Sahach H. M. // Vybrani tvory: v 5 t. T.4: Khram Slova: «Nebo na Zemli». – Rivne: PP DM, 2006. – S.233–245.

18. Soha L. V. M. I. Sikorskyi: intelektualnyi portret kraieznavtsia, orhanizatora muzeinoi spravy v Ukraini (1950–i rr. – poch. XXI st.): avtoref. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 // DVNZ «Pereiaslav–Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». – Pereiaslav–Khmelnitskyi, 2014. – 21 s.

19. Skrypnyk H. A. Etnohrafichni muzei Ukrainy / H. A. Skrypnyk. – K.: Naukova dumka, 1989. – 304 s.

20. Kalakura Ya. Klyasyfikatsiia dzherel intelektualnoi istorii Ukrainy / Ya. S. Kalakura // Istorychni arkhiv. Naukovi studii: Zb. nauk. pr. – Mykolaiv: ChDU im. Petra Mohyly, 2012. – Vyp.8. – S.106–113.

21. Kozii H. Pershomu v Ukraini muzeiu – 45 / H. Kozii // Kraieznavstvo. – 2009. – №1–2. – S.128–134.

22. Kepin D. V. Muzeieznavchi kontseptsii stvorennia ekspozitsii z istorii pervisnogo suspilstva: Avtoref. ... kand. ist. nauk: 26.00.05 // Tsentri pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK. – K., 2008. – S.2.

23. Korniienko O. M. Sikorskyi M. I.: vin pamiatnyk sobi sporudyv iz trydsiaty muzeiv / Korniienko O. M. // Pytannia istorii nauky i tekhniki. – №4–2011. – S.72–78

24. Kruk O. Stvorennia etnografichnykh kompleksiv ta ekspozitsii yak odyn z napriamkiv rozvytku ukrainskoho muzeinytstva 1960–kh – 1980–kh rokiv / Kruk O. // Kraieznavstvo. – 2009. – №1–2. – S.120–127.

25. Petrenko K. Selo na nashii Ukraini / Petrenko K. // Sotsialistychna kultura. – 1979. – №9. – S.16.

26. Tytova O. M. Zberezhennia nerukhomykh pamiatok arheolohii v zapovidnykakh ta muzeiakh // Pratsi tsentru pamiatkoznavstv. – K., 2004. – Vyp.6. – S.106–110.

27. Tytova O. M. Muzei prosto neba na Kyivshchyni / Tytova O. M., Kepin D. V. // Vidpochyvaite v selakh Kyivshchyny: Putivnyk–dovidnyk. – K., 2003. – S.145–155.

28. Tkachenko V. M. Muzei Pereiaslavshchyny / Tkachenko V. M. // Pereiaslav u vikakh. – K.: Svit Uspikhu, 2007. – S.384–387.

29. Tonkonoh O. I. Vnesok Mykhaila Ivanovycha Sikorskoho u rozvytok vitchyznianoho kraieznavstva / Tonkonoh O. I., Shakula V. // Kraieznavstvo. – 2011. – №4. – S.171–175.

30. Choho vy navchylsya u Mykhaila Sikorskoho? // Visnyk Pereiaslavshchyny. – piatnytsia, 10 zhovtnia, 2003. – S.9.

31. Iurchenko O. Mykhailo Sikorskyi – zasnovnyk Pereiaslavskoi arheolohichnoi shkoly / Yurchenko O., Kolybenko O. // Kraieznavstvo. – 2013. – №4. – S.122–128.

Bilchenko I. V., a senior staff scientist of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnitsky), Niez_bilchenko@ukr.net

A research activity of M. I. Sikorskyi: historiographical aspect (1970s – the beginning of the 21st century)

The aim of the study is the analysis of works of Ukrainian researchers regarding the formation and development of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» and the importance of the activity of Mykhailo Sikorskyi. The research used systematic and general scientific methods (analysis and synthesis).

The historiography of the stated subject covers a period of time since 1970s and the beginning of the 21st century. These are publications of some researchers, which disclose the scientific activity and life of M. Sikorskyi and his role in creation and development of the Reserve, as well as general works on the history of creation and development of museum institutions in Ukraine.

The major part of investigations emphasizes a positive influence of M. Sikorskyi on the development of national and cultural field. Historiographical analysis indicates the existence of a stable interest of researchers to life and cultural achievements of Mykhailo Ivanovych. At the same time, the absence of a special expanded and integrated analysis of his cultural and organizational activities is evident.

Keywords: museum, publications, research activity, culture, exposition.

Бильченко И. В., старший научный сотрудник, Национальный историко-этнографический заповедник «Переяслав» (Украина, Переяслав-Хмельницкий), Niez_bilchenko@ukr.net

Научно-исследовательская деятельность М. И. Сикорского: историко-географический аспект (1970-е гг. – нач. XXI в.)

Цель исследования – анализ работ украинских исследователей относительно становления и развития Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав», а также значения деятельности Михаила Сикорского. Во время исследования использовано системный и общенаучные методы (анализ, синтез).

Историография заявленной темы охватывает период от 1970-х гг. до нач. XXI в. Это публикации исследователей, в которых раскрывается научная и жизненная деятельность М. Сикорского, его участие в создании и развитии Заповедника, а также работы общего характера с историей создания и развития музейных институций на территории Украины.

Значительная часть разведок подчеркивает, что М. Сикорский позитивно повлиял на развитие научно-культурного пространства. Историко-географический анализ свидетельствует о наличии стойкого интереса ученых к жизни и культурологическим достижениям Михаила Ивановича. Вместе с этим, очевиден факт отсутствия специального основательного анализа его культурной и организаторской деятельности.

Ключевые слова: музей, публикация, научно-исследовательская деятельность, культура, экспозиция.

* * *

УДК 94(460)

Годлевська В. Ю.,
доктор історичних наук, професор кафедри
суспільно-політичних наук, Вінницький національний
технічний університет (Україна, Вінниця),
maolpava@yandex.ru

**ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІСПАНІЇ В УМОВАХ
УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ (1982–
1996 РР.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ІСПАНСЬКОЇ
НАУКИ**

Здійснено огляд іспанської історичної науки з проблеми розвитку іспанської економіки в період утвердження демократичних засад. В останній чверті XX століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом. Крім змін у політичній сфері, суттєві перетворення торкнулися економіки. Важливе значення для практики наукового історичного дослідження має окреслення її аналіз історіографічної літератури. Автором були використані порівняльно-історичний, типологічний, історико-системний методи, що дозволило з достатньою повнотою, точністю та достовірністю опрацювати наявні іспанські наукові дослідження з проблеми розвитку іспанської економіки.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, історіографія, економічний розвиток.

В останній чверті XX століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом.

З середини 70-х років іспанська економіка вступила в смугу кризи, яка була викликана низкою причин. Нафтовий шок за часом збігся з кінцем франкістського режиму, коли в країні розпочався болочий процес трансформації державних інститутів на демократичну основу. Після 15 років швидкого й ритмічного розвитку іспанська економіка дала перший серйозний збій. Різко сповільнилися темпи росту валового внутрішнього продукту, скоротилося промислове виробництво, зменшилися вкладення в основний капітал.

З метою подолання критичної ситуації центристським урядом А. Суареса та представниками провідних партій почалося вироблення платформи політичного та економічного консенсусу, що завершилася так званими «пактами Монклоа». У пактах на компромісній основі були визначені нові параметри бюджетної, кредитно-грошової і цінової політики, регламентації доходів і трудової політики.

На парламентських виборах 1982 р. перемогла Іспанська соціалістична робітничка партія. Період її тривалого правління (1982–1996 рр.) співпав з періодом консолідації демократії. Соціалісти поставили перед собою завдання стабілізувати економічну ситуацію й створити умови для стійкого розвитку економіки в майбутньому.

Важливе значення для практики наукового історичного дослідження має окреслення й аналіз історіографічної літератури. Запропонована стаття вмістила огляд найсуттєвіших досліджень іспанської історичної науки з вказаної проблематики.

Грунтовною роботою, що присвячена огляду економічного розвитку Іспанії, є спільна праця відомого іспанського економіста Р. Тамамеса та А. Руеда «Вступ до іспанської економіки». Автори представили інформацію щодо основних галузей промисловості, фінансової системи, внутрішньої та зовнішньої торгівлі, туризму, ВВП тощо. Заслугою дослідників є те, що вони здійснили аналіз економічного розвитку країни в поєднанні з політичними та соціальними змінами та дійшли до висновку, що демократизація Іспанії поживила економічний розвиток країни. Значне місце в роботі відведено схемам, таблицям та діаграмам, що дає можливість прослідкувати динаміку економічного зростання. Це комплексна робота, яка також вмістила інформацію про тісний взаємозв'язок Іспанії та Європейського Союзу [1].

Аналізуючи історіографію, присвячену промисловому розвитку, ми зосередили увагу на дослідженнях її окремих секторів.

Індустріальний розвиток Іспанії в період правління Іспанської соціалістичної робітничої партії достатньо досліджений в іспанській науці. Особливе місце серед наукових праць посідають роботи, присвячені вивченню енергетичної галузі Іспанії. Так, зокрема, Х. Е. Ірансо Мартін та М. Колінас Гонсалес в публікації «Енергія в Іспанії: стратегічний виклик» вказують, що енергія є однією з основних опор «держави загального добробуту»¹. Ступінь самостійності енергетичної економіки Іспанії є одним з найнижчих у Європейському Союзі. Енергетична залежність збільшилася з 64% до 85%. Тому, вказують автори, правильне використання енергії та лібералізація ринків стали єдиним цілим в забезпеченні стабільних поставок. Не на користь галузі, на думку дослідників, була зміна влади в Іспанії у 1996 р. [2].

П. де Бенавідес і Салас досліджував особливості енергетичної економіки ЄС і зазначив, що в ній не визнається, на жаль, існування «загальної енергетичної політики». Як наслідок – гальмування окремих важливих ініціатив. Але, вказує автор, Європейський Союз в цьому плані надав інструменти, необхідні для підвищення

конкурентоспроможності та покращення гарантій поставок енергії. І цим змогла скористатися Іспанія [3].

Розвитку автомобільної індустрії присвячена монографія М. Лаге Марко «Історія іспанської автомобільної галузі» [4]. Автор вмістив перелік всіх моделей автомобілів, що випускалися виробниками в Іспанії, а також графік розвитку реєстрації автомобілів. У книзі також міститься інформація про національні розробки та технології, а в деяких випадках про лідерство на міжнародній арені. Дослідження завершує зведена таблиця, в якій відображаються всі марки легкових і вантажних автомобілів в Іспанії, їх еволюцію до наших днів.

Динаміку розвитку автомобільної промисловості з повоєнного періоду до кінця 90-х років досліджено в статтях Х. Гарсія Руїса та Х. Каталана Відала [5]. Автори здійснили спроби пояснити, які фактори вплинули на ефективну динаміку в розвитку автомобільної індустрії, розглянули цю еволюцію у рамках розвитку світової автомобільної галузі на глобальному рівні, оскільки неможливо зрозуміти, що відбувається в Іспанії без урахування технологічних змін індустріальної політики країн-лідерів та стратегій транснаціональних корпорацій.

Грунтовними монографіями, що розглядають розвиток електронної та телекомунікаційної індустрії, є праця Л. Арройо Галана «100 років інформатики та телекомунікації. Іспанія ХХ століття», а також робота Е. де Дієго Гарсія «Історія промисловості в Іспанії: електроніка та комп'ютерна техніка». Автори представили еволюцію цих галузей та статистичні дані [6; 7].

Науковий інтерес представляють роботи Е. де Дієго Гарсія «Історія промисловості в Іспанії: хімія», «Хімічна промисловість та інженерна хімія» [8; 9]. Автор вивчив місце та роль хімічної промисловості в національній економіці, здійснив огляд хімічної промисловості на початку вісімдесятих, її розвиток у контексті захисту навколишнього середовища.

Розвитку харчової промисловості присвячений ряд статей К. Абад Балбоа, М. Фернадеса Леона, С. Альварес Санчес–Архона, І. де Феліпе, Р. Варда. Автори досліджують особливості модернізації харчового сектору, вказуючи на відчутний прогрес та відсутність суттєвих кризових явищ [10; 11; 12].

Завжди важливе місце в економіці Іспанії посідало сільське господарство.

У своїх публікаціях вище згадуваний Р. Тамамес аналізує процес перетворення аграрної системи Іспанії, довгий час закритої, суворо національної галузі економіки. Аналізує ряд заходів, що дозволили обґрунтувати протекціонізм, а також подальшу глобалізацію економіки. Особливу роль в модернізації економіки дослідник відводить вступу Іспанії в ЄС [13].

Автор ряду статей Х. М. Сумпсі Вільяс розглянув цілий ряд проблем і питань про процес модернізації сільського господарства Іспанії після вступу в ЄС. Він наголошував, що необхідно переглянути концепцію модернізації, в якій переважатиме зниження витрат на одиницю продукції для поліпшення конкурентоспроможності. Автор показав недоліки модернізації в підвищенні конкурентоспроможності, а також запропонував можливі шляхи структурних перетворень, необхідних для реформи Спільної аграрної політики (САП) ЄС як фактор можливого блокування. На закінчення Х. М.

¹ «держава загального добробуту» – концепція, при якій держава відіграє ключову роль у захисті та заохоченні економічного і соціального добробуту її громадян.

Сумпсі Вільям запропонував можливі варіанти майбутньої аграрної модернізації в Іспанії в рамках поступової лібералізації сільськогосподарських ринків, і критерії, яким повинні відповідати в найближчі роки політика модернізації сільського господарства. Науковець висловив припущення про поглиблення реформи 1992 р. САП в результаті тиску не тільки зовні, але й зсередини [14; 15].

Проблеми нерівності сільського господарства Іспанії і проблеми, які вони породжують досліджені Р. Галардо та Е. Рамос Реалем. В першу чергу розглядаються основні елементи нерівності щодо обмеження іспанського аграрного сектора; представлені існуючі відмінності в фермерських селянських господарствах різних автономних співтовариств; здійснено порівняння між сільським господарством Іспанії та країн Європейського Союзу; розглянуто нові вимоги конкурентоспроможності та переговорного процесу [16].

В статті І. Бардахі Аскарате та Е. Рамос Реала сформульовані фактори, які обмежували та визначали конкурентоздатність фермерських господарств країн Середземного моря. У цьому зв'язку авторами були встановлені сильні і слабкі сторони іспанських господарств при інтеграції в нову систему відносин Європейського Союзу з Середземномор'ям. Робиться висновок, що нова ситуація надала Іспанії статус привілейованого партнера з іншим берегом ЄС. Стратегія в Іспанії, в цьому сенсі, сприяла стабільності в регіоні та зростанню іспанської економіки [17].

Субсидії розвитку передбачають четверту частину сільськогосподарської ренти в Іспанії. Х. Коліно Суерас та А. Лоса Кармона дослідили питання про вплив потоку державних ресурсів та розподіл доходів. З допомогою аналітичних інструментів досліджено роль держави в розподілі початкових прибутків, що виникають в результаті виробничої діяльності і кінцевих прибутків, що включають в себе субсидії. Науковці проаналізували інтенсивність впливу субсидії на справедливість в іспанському аграрному секторі [18].

К. Барсера Лопес проаналізував роль держави і її аграрної політики в модернізації сільського господарства Іспанії протягом ХХ століття. Досліджено аграрну кризу 40–х років ХХ ст., що пов'язана з складною аграрною політикою Ф. Франко; проаналізовано процес відновлення і модернізації іспанського сільського господарства 50–60–х рр., а також становище у секторі після вступу ЄС [19].

Значно менше досліджень існує щодо розвитку тваринництва. Окремо варто виділити працю Р. Домінгес Мартіна, який дослідив еволюцію сектору тваринництва з 1940 по 1985 рр., поділивши на три етапи: 1) 1940–1959; 2) 1960–1975 рр.; 3) 1975–1985 рр. [20].

Особливу увагу було приділено вивченню наукових праць, присвячених реформування фінансової системи Іспанії в умовах утвердження демократичного режиму.

Х. В. Салсінес Крісталем досліджено основи побудови іспанської фінансової системи, яка була жорстко контрольованою в умовах існування авторитарного режиму. Автором з'ясовано вплив політичного переходу на трансформацію фінансової системи. Тим не менш, перші зміни фінансових агентів і суспільства в цілому, вказує дослідник, мали місце наприкінці режиму Франко. Також у статті вивчається розвиток системи кредитування [21]. У своїй наступній статті автор зазначає, що існуюча

структура фінансової системи Іспанії була створена, починаючи з середини 70–х років. Початкова відсутність систематичності в діяльності і узгодженості на біржах, суворе урегульованість діяльності фінансових інститутів, зокрема банків, створювали високі бар'єри для появи небажаних конкурентів. У статті показано розвиток цієї ситуації в напрямку модернізації фінансових ринків та банківської системи [22].

Ґрунтовною є праця двох іспанських науковців Й. Лядос і Масльоренса та Й. Торрент і Селенса «Аналіз іспанської економіки: на шляху до нової моделі зростання». Щодо модернізації фінансової системи (зокрема, оподаткування), то науковці пояснюють, що не слід плутати поняття багатства і фінансового доходу. Так, в той час як фінансове багатство показує значення фінансових активів, що накопичуються з часом, то доходи фінансові показують ефективність накопиченого капіталу. Тому, на думку авторів, до зміни системи оподаткування необхідно ретельно готуватися, щоб не знизити споживчий рівень громадян [23].

Особливості розвитку валютного ринку в Іспанії в період з липня 1977 р. по серпень 1988 р. досліджено М. Гомес-Пігом, оскільки, на думку автора, в цей період була проведена глибока модернізація норм, що регулюють цей ринок [24].

В статті М. Гомес де ла Торре проводиться аналіз податку на дохід фізичних осіб в контексті оподаткування сім'ї в світлі принципу податкової справедливості і ефективності [25].

Історіографічна основа вивчення розвитку підприємництва також є репрезентативною. Еволюція правового регулювання товариств взаємного гарантування, як однієї з форм підтримки малого бізнесу, відображена в дисертаційному дослідженні Х. М. Ібанес Гімено. Автор виділяє декілька етапів. Перший етап (11 серпня 1978 р. – 22 січня 1979 р.) охоплює період, протягом якого було прийнято базове законодавство, що дозволило функціонувати товариствам взаємної гарантії. У цей період був ухвалений королівський указ «Про правовий, податковий та фінансовий режим Товариств взаємного гарантування». Другий етап (до 25 листопада 1982 р.) – процес створення і консолідації системи гарантії. Третій етап тривав до листопада 1985 р. Автор назвав зазначений період періодом кризи, спричиненої урядовими змінами в жовтні 1982 р. Законодавча діяльність, вказує Х. М. Ібанес Гімено, була мінімальна у цей період. Четвертий етап визначений до червня 1988 р. (прийняття закону «Про дисципліну та інтервенцію кредитних організацій») і характеризується створенням єдиного нагляду за діяльністю фінансових організацій [26].

В дисертаційному дослідженні Р. Моліна Льопіса проаналізовано еволюцію оподаткування середніх та малих підприємств на прикладі Валенсійського співтовариства з 1992 до 1999 р. Автором проаналізовано важливість малих та середніх підприємств (МСП) в глобальній економіці; вплив низки змінних (економічних і фінансових) на формування ефективної податкової ставки; відповідні аспекти реформи податку на прибуток 1995 р. і, зокрема, ті, що стосувалися особливого режиму для невеликих компаній; і, нарешті, підстави і передумови використання ефективної податкової ставки в якості показника оподаткування. Найважливіший висновок цієї роботи полягає в тому, що податкова реформа в цілому

викликала зниження податкового тягаря, підтримала невеликі компанії, але негативно вплинула на великі [27].

В роботі Ф. Беккер Зуаза аналізується ефективність кредитних ліній Державного інституту кредитування (ДІК), спрямованих на стимулювання виробничих інвестицій малих і середніх підприємств. Розвиток по лінії МСП Державного інституту кредитування продемонстрував, що його робота була ефективною у найрізноманітніших відносинах. Це спричинило попит на кредити. А банки і ощадні каси були змушені брати участь у фінансуванні лінії ДІК, що сприяло зміцненню культури довгострокового фінансування МСП [28].

Праця К. А. Роман Сервантес висвітлює діяльність кооперативів Іспанії з середини ХХ століття до початку ХХІ сторіччя. Показано, як реагували кооперативи на вплив політичних змін, структурні перетворення іспанської економіки, інтеграцію в ЄС, зміни нормативної бази [29].

Розвиток середнього та малого бізнесу, підприємницької ініціативи в першій половині 80-х років, діяльність кооперативів, фінансову структуру МСП також досліджували Х. Марото Асін, Е. Клавер Кортес, Х. Гомес Грас, К. Конде Родрігес, Х. Монтоліо Хернандес [30; 31; 32; 33].

Далеко не кожна країна в світі поповнює свій бюджет за рахунок туризму в таких надходженнях, як робить це Іспанія. Розвиток туристичного сектору висвітлений в першу чергу в роботах іспанських науковців. Юридичні і фінансові аспекти туристичної сфери Іспанії розглянуті М. дель Мар Хіменес Навас [34]. Автор розглядає особливості розподілу компетенцій у сфері туризму між центральною адміністрацією держави та автономіями. Крім того, представлена інформація стосовно звернень автономних співтовариств до Конституційного суду відносно неконституційності деяких законопроектів в цій сфері.

Економічні аспекти іспанського туризму розглянуті А. Саес Кала, П. М. Урбано і Х. І. Пулідо Фернадесом [35]. Процес формування туристичної сфери досліджений Х. Кал'ехо, Х. Гутієрресом і А. В'єдма [36]. За допомогою вивчення даних, запропонованих різними статистичними джерелами, автори аналізують процес формування туристичної сфери. Розвиток туристичного маркетингу в історичних містах Іспанії проаналізовано П. Лобо Монтеро [37]. Дослідники вказують на позитивну динаміку розвитку туристичного сектору та політику держави щодо його удосконалення.

Таким чином, аналіз стану наукової розробки проблематики демонструє необхідність поглиблення вивчення всесвітньої історії в Україні. А іспанська історіографія підтвердила тезу про те, що не варто поспішати з «виходом» за межі національної історичної парадигми.

Список використаних джерел

1. Tamames R., Rueda Guglieri A. Introducción a la economía española / Ramón Tamames, Antonio Rueda Guglieri. – Madrid: Alianza Editorial, 2005. – 592 p.
2. Iranzo Martín J., Colinas González M. La energía en España: un reto estratégico / Juan Emilio Iranzo Martín, Manuel Colinas González // Información Comercial Española, ICE: Revista de economía. – 2008. – №842. – P.141–156.
3. Benavides y Salas Pablo de. La política energética de la Unión Europea / Pablo de Benavides y Salas // Economía industrial. – 1997. – №316. – P.17–25.
4. Marco Lage M. Historia de la industria española de automoción: empresas y personajes / Manuel Lage Marco. – Madrid: Fundación

Instituto Tecnológico para la Seguridad del Automóvil (FITSA), 2005. – 369 p.

5. Catalán Vidal J. La creación de la ventaja comparativa en la industria automovilística española, 1898–1996 / Jordi Catalán Vidal // Revista de historia industrial. – 2000. – №18. – P.113–156.

6. Arroyo Galan L. 100 años de Informática y Telecomunicaciones España siglo XX / Luis Arroyo Galan. — Madrid: Universidad Politécnica de Madrid, 2005. – 368 p.

7. Diego García, Emilio de. Historia de la industria en España: La electrónica y la informática / Emilio de Diego García. – Madrid: Escuela de Organización Industrial, 1995. – 237 p.

8. Diego García, Emilio de. Historia de la industria en España: La química / Emilio de Diego García. – Madrid: Escuela de Organización Industrial, 1996. – 245 p.

9. Diego García, Emilio de. La industria química y el ingeniero químico / Emilio de Diego García. – Madrid: Universidad de Murcia, 1998. – 151 p.

10. Abad Balboa C. La industria alimentaria española. Caracterización de la concentración y la internacionalización de las mayores empresas / Carlos Abad Balboa // Estudios sobre consumo. – 1985. – №6. – P.58–111.

11. Fernandez Leon M. R. Situación actual de la industria alimentaria española / María Rosa Fernandez Leon // Anales de la real academia de ciencias veterinarias de Andalucía oriental. – 1992. – №4. – P.41–54.

12. Álvarez Sánchez-Arjona S. Sector alimentario: Estrategia de promoción / Soledad Álvarez Sánchez-Arjona, Isabel de Felipe Boente, Ronald Ward // Agricultura: Revista agropecuaria. – 1995. – №757. – P.656–663.

13. Tamames R. Del proteccionismo agrario a las nuevas tendencias del desarrollo rural (internacionalización y cambio estructural) / Ramón Tamames // Revista de Estudios Agrosociales. – 1992. – №161. – P.281–309.

14. Viñas Sumpsi J. M. La modernización de la agricultura española / José María Sumpsi Viñas // Revista española de economía agraria. – 1995. – №173. – P.267–289.

15. Viñas Sumpsi J. M. La agricultura española ante los nuevos escenarios de la PAC / José María Sumpsi Viñas // Revista española de economía agraria. – 1996. – №176–177. – P.265–304.

16. Gallardo R. Disparidades de la agricultura española entre la modernización y las nuevas funciones del territorio / Rosa Gallardo, Eduardo Ramos Real // Revista de estudios regionales. – 1999. – №54. – P.17–46.

17. Azcárate I. B. Retos y oportunidades para la agricultura española en el nuevo escenario de desarrollo / Isabel Bardaji Azcárate, Eduardo Ramos Real // Revista española de economía agraria. – 1995. – №172. – P.183–209.

18. Sueiras José C. El impacto de las subvenciones sobre la distribución de la renta en la agricultura española / José Colino Sueiras, Antonio Losa Carmona // RAE: Revista Asturiana de Economía. – 1999. – №14. – P.27–49.

19. Barciela López C. La modernización de la agricultura y la política agraria / Carlos Barciela López // Papeles de economía española. – 1997. – №73. – P.112–133.

20. Martín Rafael D. La ganadería española del franquismo a la CEE: Balance de un sector olvidado / Rafael Domínguez Martín // Historia agraria: Revista de agricultura e historia rural. – 2001. – №23. – P.39–53.

21. Salcines Cristal J. V. Los pilares de la construcción del sistema financiero español / José Venancio Salcines Cristal // Economía política de las transiciones democráticas: México y España / coord. por Rolando Cordera Campos, Fernando I. González Laxe, Roberto I Escalante Semerena; Santos M. Ruesga Benito (comp.), 2006. – P.161–176.

22. Salcines Cristal J. V. El sistema financiero español en la época democrática: sus ejes de desarrollo / José Venancio Salcines Cristal // Análisis Económico. – 2006. – V. XXI, №47. – P.69–93.

23. Lladós i Masllorens J., Torrent i Sellens Joan. Análisis de la economía española: Hacia un nuevo modelo de crecimiento / Josep Lladós i Masllorens, Joan Torrent i Sellens. – Madrid: Editorial UOC, S.L.; Edición: 1, 2005. – 232 p.

24. Gómez-Puig M. La eficiencia del mercado de divisas a plazo en España (1977–1988) / Marta Gómez-Puig // Cuadernos de economía. – 1989. – V.17, №48. – P.35–62.

25. Gómez de la Torre M. El IRPF en España: aspectos y evolución de la tributación familiar / Mónica Gómez de la Torre // Anuario jurídico y económico escorialense. – 2013. – №46. – P.363–398.

26. Ivanez Gimeno J. M. El sistema español de las Sociedades de garantía recíproca Participadas por el instituto de la Pequeña y mediana empresa Industrial (IMPI): Tesis de doctorado / Jose M. Ivanez Gimeno. – Madrid: Universidad Complutense De Madrid, 1992. – 885 p.

27. Molina Llopis R. La evolución de la presión fiscal en las PYMES: una aproximación a su incidencia sobre la situación financiera de las empresas de la Comunidad Valenciana. Lectura / Rafael Molina Llopis. – Valencia: Universitat de Valencia (España), 2004. – 386 p.

28. Becker Zuazua F. Efectividad y eficacia de las líneas preferenciales de financiación a las PYMES / Fernando Becker Zuazua // *Economía industrial*. – 1996. – №310. – P.55–66.

29. Cándido A. Román Cervantes. La cooperativas españolas y los ciclos económicos: una primera aproximación 1942–2002 / Cándido A. Román Cervantes // *Documentos de trabajo de la Asociación Española de Historia Económica*. – 2010. – №13. – P.2–35.

30. Maroto Acín J. A. Estructura financiera y crecimiento de las PYMES / Juan Antonio Maroto Acín // *Economía industrial*. – 1996. – №310. – P.29–40.

31. Claver Cortés E., Gómez Gras J. M. Las PYMES y la iniciativa empresarial / Enrique Claver Cortés, José María Gómez Gras // *Cuadernos de Ciencias Económicas y Empresariales*. – 1987. – №18. – P.91–116.

32. Conde Rodríguez C. Las cooperativas de crédito en España / Carmen Conde Rodríguez // *Revista de estudios cooperativos*. – 1995. – №61. – P.127–140.

33. Montolio Hernández J. M. Ante la actualización de la legislación de cooperativas en España / José María Montolio Hernández // *Revista de estudios cooperativos*. – 1994. – №60. – P.23–34.

34. Jimenez Navas M. del Mar. El regimen jurídico-fiscal del turismo en Espana / Maria del Mar Jimenez Navas // *V jornadas de investigación en turismo: (17–18 de mayo 2012, Sevilla)*. – Sevilla: Edición Digital SEVILLA, 2012. – P.445–462.

35. Saez Cala A. Estructura económica del turismo / Antonia Saez Cala, Pablo Martin Urbano, Juan Ignacio Pulido Fernandez. – Madrid: Síntesis. – 509 p.

36. Callejo J. El proceso de constitución de España en una sociedad turística / Javier Callejo, Jesús Gutiérrez y Antonio Viedma // *Política y Sociedad*. – 2005. – №1. – P.151–168.

37. Lobo Montero P. La comercialización turística de las ciudades históricas españolas / Pilar Lobo Montero // *Revista cuatrimestral de geografía*. – 1998. – №47. – P.281–298.

Godlevska V. Y., doctor of historical sciences, Professor, Vinnitsa national technical University, Department of political Sciences (Ukraine, Vinnitsa), maolpava@yandex.ua

Economic development of Spain in the period of consolidation of a democratic regime (1982–1996): a historiographical review of the Spanish science

The article presents the review of Spanish historical science on the development of the Spanish economy in the period of consolidation of democracy. In the last quarter of the twentieth century Spain has made the successful transition to a democratic society. The dictatorship established in 1939 by General F. Franco in the civil war, was dismantled peacefully. In addition to the changes in the political sphere, significant changes have affected the economy. Essential to the scientific practice of historical research is the identification and analysis of historiographical literature. The author used comparative–historical, typological, historical and systematic methods, allowing with sufficient completeness, accuracy and reliability to process the Spanish research on the problem of the development of the Spanish economy. It has been proven that the historiography of this problem is quite representative.

Keywords: Spain, democratization, historiography, economic development.

Годлевская В. Ю., доктор исторических наук, профессор кафедры общественно-политических наук, Винницкий национальный технический университет (Украина, Винница), maolpava@yandex.ua

Экономическое развитие Испании в условиях утверждения демократического режима (1982–1996 гг.): историографический обзор испанской науки

Осуществлен обзор испанской исторической науки по проблеме развития испанской экономики в период утверждения демократического устоев. В последней четверти XX века Испания осуществила успешный переход к демократическому обществу. Диктатура, установленная в 1939 г. генералом Ф. Франко в результате гражданской войны, была ликвидирована мирным путем. Кроме изменений в политической сфере, существенные преобразования коснулись экономики. Важное значение для практики научного исторического исследования имеет определение и анализ историографической литературы. Автором были использованы сравнительно-исторический, типологический, историко-системный методы, что позволило с достаточной полнотой, точностью и достоверностью обработать имеющиеся испанские научные исследования по проблеме развития испанской экономики.

Ключевые слова: Испания, демократизация, историография, экономическое развитие.

* * *

УДК 001.814:330.82(477–25)

Карпусь Д. О.,
кандидат історичних наук, асистент кафедри
економічної теорії та історії, Білоцерківський
національний аграрний університет (Україна, Біла
Церква), karpusdmitro@ukr.net

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ М. В. ДОВНАР–ЗАПОЛЬСЬКОГО

Розкрито можливості київських архівів та надрукованих останнім часом джерел в вивченні школи М. В. Довнар–Запольського. В роботі застосовуються методи джерелознавчого аналізу, а саме методи наукової евристики, класифікації та критики джерел. Київські архіви ЦДАК, ДАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, достатньо репрезентативні та відкривають широкі можливості для вивчення київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського. Документи цих архівів містять значну кількість матеріалів з соціальної історії науки, вони дають можливість дослідити особливості навчального процесу в Університеті св. Володимира, та підготувати наукових кадрів київською школою економічної історії можуть використовуватися для вивчення наукової та педагогічної діяльності представників школи.

Ключові слова: київська школа економічної історії М. В. Довнар–Запольського, київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського, Університет св. Володимира, історико-етнографічний гурток, ЦДАК, ДАК, ІР НБУ, ДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України.

Після розпаду СРСР інтерес до історіографічних досліджень в Україні суттєво підвищується. І це не лише українська тенденція подібні явища характерні й для історичних наук інших країн пострадянського простору. Вчені зосереджуються не лише на вивченні раніше заборонених тем а й переосмислюють історіографічний спадок. Теми які раніше не викликали інтерес відкривають перед дослідниками широке поле можливостей внести в науку щось нове, ввести в науковий обіг джерела що раніше були не відомими. Однією з малодосліджених сторінок історії науки є київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського. До неї входила когорта яскравих вчених – істориків, доля переважної більшості з яких в радянський час була важкою, тому про них тривалий час намагалися не згадувати. Вивчення малодосліджених сторінок історії вітчизняної науки має забезпечити подальший її сталий розвиток. Актуальність тематики посилюється дискусійним характером проблеми наукової школи в українській історичній науці. Дослідження окремих наукових шкіл значно полегшить вивчення цього поняття загалом в національній історіографії.

В нових умовах інтерес київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського виявляють не лише історики України але й Росії та Білорусі. Значні зрушення в вивченні школи пов'язані з доробком Сергія Михальченка [16; 17; 18]. Російський вчений в своїй роботі природно переважно спирався на можливості центральних архівів Росії. Завдяки зростанню інтересу до постаті М. В. Довнар–Запольського останніми десятиріччями було надруковано за всіма правилами історичної науки значну кількість документів [1; 20; 21], які відкрили нові можливості в вивченні теми. Ми своїм завданням бачимо розкрити можливості київських архівів в вивченні школи М. В. Довнар–Запольського та звернути увагу на надруковані останнім часом джерела.

Значна кількість документів що може бути використана в вивченні київської історико-економічної школи знаходиться в державних архівах України. Нами здійснено розшук архівних документів, що стосуються теми дослідження в державних архівах України. Такі джерела виявлено у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (далі – ЦДАК